Пише: Љиљана Смајловић
петак, 19 јун 2009 00:55

(Време, 18.06.2009)

Није пука случајност што се, у последњих педесетак година, новинарима за ратни злочин судило само у послератној Немачкој и Руанди. Нема рата без ратне пропаганде, али новинарско подстрекавање на ратни злочин је тешко доказиво на суду због тога што је прво потребно доказати да је до конкретног ратног злочина дошло под утицајем конкретног чланка или ТВ емисије конкретног новинара. То јест, да злочина не би ни било без иницијалне каписле у лажљивом чланку или телевизијској емисији. Тек онда иде тежи део посла: доказивање намере новинара да изазове управо злочин какав се на терену десио после његовог чланка или емисије. Зато је последње такво суђење трајало три године на Међународном кривичном суду за Руанду, земљу у којој су уредници и новинари радија Мил Колинс издавали прецизна упутства убицама о кретању жртава припадника Тутси народа над којим је извршен геноцид.

У Нирнбергу је, међутим, савезнички суд ослободио оптужбе за ратне злочине Ханса Фрича, шефа пропаганде у Министарству информација нацистичке Немачке. Фричу су Немци после судили за друга дела, али савезници су закључили да намера овог Гебелсовог човека није била истребљење Јевреја, већ подстицање ратног морала Немаца. На смрт је осуђен Јулијус Штрајхер, човек који је у нирнбершкој оптужници означен и као главни уредник "Штурмера", високотиражног немачког листа који је водио међународну хајку против Јевреја.

Штрајхер је, међутим, био један од првих чланова Нацистичке партије, организатор првог погрома Јевреја 1933. године, проводитељ расистичких закона, нирнбершки гаулајтер, сексуални злочинац и садиста који је у Нирнбергу осуђен за злочине против човечности – и то као творац злочиначке политике, а не као новинар подстрекач.

Зато је шокантно зазвучало када се службеница Тужилаштва за ратне злочине у Београду Јасна Шарчевић-Јанковић, у студију Радио-телевизије Србије прошлог четвртка позвала на случај Јулијуса Штрајхера како би објаснила зашто је потребно да се засад неименовани српски новинари изведу пред суд за ратне злочине, 18 година после дела за која Тужилаштво мисли да су можда одговорни. Идеја да је Србима потребна "денацификација" није нова, али до сада није било познато да та идеја има своје присталице у важним државним органима, а камоли у Тужилаштву за ратне

злочине.

Поређење српске ратне пропаганде из грађанских ратова деведесетих са нацистичком пропагандом и антисемитизмом једног Јулијуса Штрајхера, запањујуће је. Тим пре кад долази из кругова који свако поређење српских злочина са злочинима над Србима сматрају недопустивом "релативизацијом злочина", а Бруно Векарић из Тужилаштва за ратне злочине чак и питање је ли лажљива ратна пропаганда о ирачком оружју масовног уништења изазвала разарање Ирака сматра "релативизацијом" са којом се он никако не може сложити. Не сме се, дакле, поредити српска пропаганда са америчком, али се зато смеју поредити српски новинари са најгорим злочинцима у историји човечанства.

Ту нешто ипак није у реду. Па макар падало и на плодно тло, у Независном удружењу новинара Србије и међу грађанима који воле да мисле да су деведесетих година били колективне жртве зле режимске пропаганде, да никад нису били националисти и да их је само пропаганда натерала у рат након распада Југославије. То су они којим се данас чини да су за све криви "балкански касапин", домаће и стране телевизије, наши и западни политичари. Ако је такво већинско расположење нације, треба ли се чудити што се и окорелим ратним злочинцима, 18 година после зверстава која су починили, чини да су заправо били тек жртве ратне пропаганде лажљивих новинара? Или да у то желе да убеде судије и тужиоце? Важније од тога је питање како је могуће да им Тужилаштво за ратне злочине тако спремно поверује.

Дабоме да је било ратне пропаганде у Срба, и сирове и оне друге, софистицираније. Ништа се од тога не сме заборавити. Слобода штампе свакако није слобода да у дупке пуној сали вичеш "пожар", али новинарство је професија која се заснива на слободи изражавања, а у демократском и либералном друштву постоје ствари које се остављају јавном мњењу. Као што се разлике у мишљењу и тумачењу историје препуштају историчарима, новинарство се препушта суду јавног мњења и новинарима.

Осим, наравно, ако новинарство представља кривично дело или ратни злочин, када имамо посла са новинарима који су плански, лажима, наводили на ратни злочин. Али како се такви траже и где се налазе? У случају наводних српских новинарских ратних злочинаца, тужилаштво је прво пустило сумњу у јавност, а као да је тек онда почело да тражи доказе. Тако је прошле седмице тужилац позвао све грађане Србије, који поседују документацију о медијским злочинима, да је уступе Тужилаштву за ратне злочине у Београду. Оно из тих папира тек анализира "амбијент, атмосферу каква је владала у друштву".

Засад не само што нема оптужница, већ нису почеле ни истражне радње. Мислим да би било професионалније да се Тужилаштво за ратне злочине јавно огласило тек по завршетку истраге против конкретних људи. Кампања која је сада у току отвара сумње у све и свакога, а сам Векарић је изјавио да би истрага политичара, и других који су деведесетих подстрекавали на злочине, натерала Тужилаштво да крене "на пола државе Србије". Је ли само због тога изабрана лакша, новинарска мета? Неки се од тих политичара, наиме, поново налазе на важним местима у власти и у влади.

Десет дана је прошло откако цела Србија брује о намери Тужилаштва за ратне злочине да српске новинаре оптужи за зверства почињена на Овчари и у Зворнику, а јавност још није успела да сазна ни најосновније чињенице везане за тај пионирски подухват београдских тужилаца. (Пионирски, јер друге државе настале на рушевинама бивше Југославије, па ни Међународни кривични трибунал за бившу Југославију, нису на оптуженичке клупе изводили новинаре.) Сазнали смо тек толико да су се неки осуђени за ратне злочине на Овчари и у Зворнику у исказима пред надлежним органима "бранили" да их је на убиства натерао бес који су осетили гледајући телевизију. Нисмо сазнали, јер тужилац неће да нам каже, како гласе имена тих осуђеника, као ни имена новинара који су их наводно гурнули у зло. Не знамо који су текстови и ТВ прилози дошли под паску тужилаштва, а поготово не знамо који медијски експерти, односно новинари-сарадници, анализирају те прилоге за потребе тужилаца.

Знамо да су неки правни експерти (Војин Димитријевић, Милан Шкулић) већ изразили сумњу у доказивост кривице новинарских подстрекача на ратне злочине, али су свеједно подржали акцију тужилаштва како би се "протресла савест људи и подсетило на прошлост" (Војин Димитријевић, који жали што многи припадници новинарске професије "не само што нису искусили никакву санкцију, него се сматрају националним величинама и објављују књиге у великим тиражима").

Акција тужилаштва покренула је бројне јавне спекулације о томе који би уредници и новинари могли доћи под удар суда за ратне злочине: у јавности се претресају и упоређују најгори примери ратне пропаганде и лицитира именима аутора. Ратни тужилац наизглед весело примећује да су се Милијана Балетић и Мила Штула "саме препознале", уз помало увредљиву опаску да Штула и Балетићка "поново јашу". Бруно Векарић ипак додаје да жене нису међу осумњиченима. А онда тврди да осумњичених заправо и нема, јер истрага о злочину још није ни почела.

Ефекат мутног застрашивања и својеврсног лова на вештице је већ постигнут, чему доприноси и Теофил Панчић, који у прошлом броју "Времена" своје колеге новинаре са

новосадске и београдске телевизије назива "масовним убицама" и "парамилитарним и парановинарским гмазовима", односно "парапатриотским формацијама" које су "свакодневно чиниле кривична дела". Тужилац за ратне злочине у веома гледаном телевизијском програму жали што су се на српске екране вратиле новинарке које он ни пре није волео да гледа. Његова сарадница каже да је свесна да је исте отровне пропаганде било и у хрватским и босанским медијима, и да је та пропаганда доприносила српском страдању, али додаје да је за Тужилаштво "сувише осетљиво" да се тиме бави.

Тужилац пак неће да дира у локалне политичаре. Је ли политичка осетљивост валидна правна категорија која се узима у обзир код покретања поступка за ратне злочине? За жаљење је, на крају, и то што Независно удружење новинара Србије одобрава амбиције тужилаца да у новинарском еснафу одвајају "жито од кукоља". Као и то што у насталој хајци на новинаре тражи потврду свог постојања. Јелка Јовановић из ове асоцијације рекла је за Политику да је НУНС и настао 1994. "баш зато што се нисмо слагали са тадашњим начином рада", и додала: "Имамо потпуно исти став као и Тужилаштво. Без обзира на то да ли ће то резултирати неким пресудама или не, после истраге поново ће се успоставити мерила професионалности..."

Ауторка је председница Удружења новинара Србије